

Правоохоронна релігія чи свідомо маніпуляція?

Дещо про оцінку ефективності діяльності правоохоронних органів на підставі офіційної статистики і сучасні технології

Біблія в посланні до євреїв визначає віру як «здійснення очікуваного і впевненість у невидимому». Саме таке визначення віри навело на думку порівняти правоохоронну діяльність з релігією. При цьому, одразу поясню, що таке порівняння є умовним і не покликане спровокувати теологічну полеміку.

Олексій БОЧКОВИЙ,

завідувач навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Про проблему загалом

Здійснюючи наукові дослідження на замовлення територіальних підрозділів Національної поліції для розробки практичних рекомендацій чи аналізу законодавства, часто виникає необхідність у вивченні сучасного стану протидії тим чи іншим правопорушенням. Звичай інформацію щодо стану протидії правопорушенням, на підставі якої можна робити певні висновки та формувати відповідні гіпотези, можна отримати з: офіційної статистики правоохоронних органів, яка акумулюється в штабі; офіційної статистики на сайті Офісу Генерального прокурора; думок та оцінок самих практичних співробітників та їх керівників; власного досвіду протидії правопорушенням, якщо такий є, а ще думки населення. Проте кожному з указаних джерел інформації притаманні недоліки, які не дозволяють брати його за взірць та на підставі якого оцінювати об'єктивний стан речей у тій чи іншій сфері.

Підемо з кінця: думка населення часто носить суб'єктивний характер та формується на підставі власного досвіду спілкування з правоохоронними органами, який інколи пов'язаний із негативом через обгрунтоване притягнення до відповідальності. Власний досвід правоохоронця також є суб'єктивним показником і може служити тільки як доповнення до підтверджених чи не підтверджених гіпотез, так само, як і думки та оцінки практичних працівників.

Далі цікавіше. Здійснюючи збір інформації щодо протидії незаконному обігу вогнепальної зброї оперативними підрозділами Національної поліції виявилось, що інформація, яка доповідається керівництву територіального органу Національної поліції, та інформація, що надсилається для формування офіційних даних відомства, які в подальшому передаються Офісу Генерального прокурора для розміщення на сайті, часто не співпадають. Чому?

Вся проблема в тому, що періодично проголошуються відхід від «палочного» принципу оцінки діяльності правоохоронних органів не відбувся й надалі активно застосовується. У зв'язку з цим цифрові показники діяльності постійно корегуються, в

залежності від завдань, які ставить керівництво того чи іншого підрозділу перед своїми підлеглими. Звісно, що жодна офіційна особа не підтвердить даний факт. Але про це знає чи не кожен співробітник правоохоронного органу. Будь-хто з працівників Національної поліції підтвердить факт формального підходу до виконання показників діяльності під час численних спеціальних операцій («Зброя та вибухівка», «Мак», «Розшук» тощо). Та й сама керівники під час нарад та заслуховувань періодично вказують на «формальність» як один із систематичних недоліків під час підбиття підсумків численних відпрацювань та операцій. Ні для кого не секрет, що деякі керівники приймають рішення щодо перенесення реєстрації тих чи інших правопорушень, щоб вони потрапили саме в терміни проведення відповідних відпрацювань.

Інколи доходить до комічних випадків: експерт експертно-криміналістичного центру однієї з областей України повідомив, що вступив у конфлікт з керівником одного з відділів поліції через те, що на дослідження передали вилучений саморобний пістолет, який до цього вже двічі вилучався та проходив дослідження в попередні роки. А от, яким чином він потрапив до особи, в якій був вилучений, — загадка?

Практичні спостереження і міркування

Оцінюючи офіційну статистику з урахуванням власного оперативного та наукового досвіду складається враження, що правоохоронна система сповідує концепцію прийняття бажаного за дійсне, що є результатом вирішення конфлікту між переконаннями та бажаннями.

Ось приклад. За твердженням начальника департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції Василя Невої, яке процитував аналітичний портал «Слово і діло» посилаючись на прес-службу МВС, основний канал потрапляння зброї в Україні — це «непідконтрольні території». Тоді виникає питання, де ж така зброя бралася до 2014 року, коли не було «непідконтрольних територій»? Адже в тому ж передовому 2013 році було вилучено 1 693 одиниці вогнепальної зброї,

що лише на 7,6% менше в порівнянні з показником 2019 року. А якщо взяти 2016 рік, то загалом було зареєстровано 6 225 кримінальних проваджень щодо незаконного поводження зі зброєю (статті 262, 263, 263-1 КК України), що на 12% менше, ніж у згаданому 2013 році, коли в Україні не було бойових дій, а всі території були підконтрольні, та й зброї в 2016 році майже на 24% менше було вилучено ніж у 2013 р. Таким чином, якщо зброя з непідконтрольних територій таки надходить у нелегальний обіг, а це факт, з яким важко не погодитися, то виникає питання: або раніше показники протидії нелегальному обігу зброї завищувалися, або зараз занижуються?

Прийняття бажаного за дійсне

У будь-якому випадку дані розбіжності в офіційних статистичних даних та тим, що спостерігається навкруги, не дозволяють брати їх як об'єктивний показник під час оцінки реального стану речей у тій чи іншій сфері протидії злочинності чи охорони публічного порядку.

Разом із тим сама ситуація — серйозна ніж видається. Адже потрібно врахувати, що прийняття бажаного за дійсне може викликати так звану «сліпоту» до непередбачуваних наслідків. Про це говорили ще в середині минулого століття Джером Бруннер та Сесілі Гудман. Незважаючи на те, що ці дослідження психологів були нашілені на визначення сприйняття людьми тих чи інших об'єктів, а також помилковість сприйняття в залежності від різних факторів впливу чи соціального статусу, висновки науковців можна використати для демонстрації негативних наслідків хибного уявлення про рівень злочинності на підставі показників статистики, які відрізняються від реального стану речей.

Відповідно до психологічної теорії прийняття бажаного за дійсне реалізується за трьома механізмами: систематична помилка уваги, систематична помилка інтерпретації та систематична помилка реакції. Уявімо, що око людини буде передавати до мозку невірну інформацію щодо висоти сходки під час спуску зі сходів Флорлі в Норвегії, які є найвищими дерев'яними сходками в світі й налічують 4 444 шаблі. Можу припустити, що хибна оцінка висоти шаблі призведе до спотикання на першому ж шаблі та може закінчитися летально.

Трагічність в оцінці хибних статистичних показників не менша. Адже на підставі кількісних показників діяльності правоохоронних органів здійснюється оцінка ефективності їх роботи, вносяться корективи щодо планів, залучаються додаткові сили чи засоби до протидії правопо-

рушенням, показники вчинення яких збільшуються тощо. Більше того, на підставі аналізу статистичних даних визначаються сфери діяльності правоохоронних органів, які потребують реформування, або додаткових науково-методичних матеріалів, розробку яких здійснюють науковці.

Як результат, у разі хибності початкового уявлення про реальний стан речей, який був сформований на підставі недостовірних статистичних даних, буде здійснене реагування не на ті аспекти, які дійсно потребують уваги, буде затрачена велика кількість людських та фінансових ресурсів, час. А основне, ті сфери діяльності, які дійсно потребуватимуть реагування, залишаться без уваги.

У випадку з протидією злочинності, результати неправильної оцінки сучасного стану на підставі хибних статистичних даних призводять до трагічних наслідків, адже кожен злочин чи правопорушення — це посягання на права людини, інколи й на її життя та здоров'я. При цьому ми маємо доступні засоби як для усунення вказаних вище прорахунків, так і для того, щоб не допускати їх у майбутньому. Такі засоби нам надають сучасні інформаційні технології. Проте так само, як свого часу Католицька церква вступала у конфлікт з наукою, яскравим прикладом чого є інквізиційний процес над фізиком та астрономом Галілео Галілеєм, який мав місце у 1633 році в Римі, так само правоохоронна сфера урається сучасних інформаційно-технічних досягнень, віддаючи перевагу способам обробки інформації, якими користувались ще наші пращури часів того самого Галілея.

Про ручне коригування даних у вік технологій

У той час, коли за прогнозами компанії IDC, яка спеціалізується на аналітиці в сфері інформаційних технологій, більша частина даних буде генерована не людьми, а різного роду пристроями в ході їх взаємодії між собою та мережами даних (наприклад, смартфонами, пристроями радіочастотної ідентифікації (RFID), супутниковими системами навігації типу (GPS), правоохоронні органи показники своєї діяльності оцінюють на підставі даних, які самі ж корегують у ручному, в буквальному сенсі, режимі. Звісно, для того, щоб порахувати кількість вилученої зброї інформаційні технології не потрібні. Та вони потрібні для того, аби попередити спотворення статистичної інформації, а також для того, щоб аналізувати причини неналежного обліку даних. Наприклад, у разі забезпечення цифрового обліку всіх вилучених об'єктів ще з моменту їх виявлення, факт безвідповідального зберігання вилученої зброї буде виявлений одразу ще й забезпечить при цьому економію часу

та засобів, а сам факт існування такого обліку буде попереджувальним фактором для таких випадків взагалі.

Стрімкий розвиток технологій давно проковує перегляд існуючого відношення до навколишнього світу, у тому числі й до суспільства та до протидії злочинності. Сфери застосування комп'ютерних програм різноманітні: космос, оборона, промисловість, освіта тощо. Наприклад, спеціальні програми навіть здійснюють діагностику захворювань у медицині, і за твердженнями самих медиків точність у встановленні діагнозу підвищилася до 90%. Під час порівнювальних тестів було показано, що за рахунок інтелектуальних програмних алгоритмів досягається підвищення ефективності при скороченні часу постановки діагнозу до 70%. Це дає можливість значно знизити кількість помилкових діагнозів, що грає ключову роль для здоров'я пацієнта. Крім того, відбувається скорочення часу на окупність діагностичного обладнання, зменшується потреба в повторних обстеженнях, знижується ризик юридичних наслідків, які можуть виникати при помилковому призначенні неправильного лікування.

У судочинстві основними цифровими технологіями можуть та поступово стають:

- великі дані (Big Date);
- нейротехнології та штучний інтелект (наприклад, «бот-юрист» уже сьогодні здатен складати позовні заяви до фізичних осіб, штучний інтелект навчений передбачати судові рішення у справах про порушення прав людини в Страсбурзькому суді (ЄСПЛ) із ймовірністю 79%);

- системи розподіленого реєстру (наприклад використання технології Блокчейн);

- квантові технології (в якості однієї з можливостей комп'ютерів на основі квантових технологій є можливість забезпечення кібербезпеки та надбезпечний обмін даними на довгих відстанях);

- компоненти робототехніки та сенсоріка;
- технології бездротового зв'язку (оперативне використання різних банків даних, обліків, проведення он-лайн процесуальних дій тощо);

- технології віртуальної та доповненої реальності (подання доказів у суді, моделювання в судовому процесі подій) тощо.

Звісно, запровадження вказаних вище новел у правоохоронну діяльність потребує часу й немалих фінансових затрат. Але ж це не привід ігнорувати елементарні засоби аналізу та обробки даних, які доступні чи не кожному випускнику-програмісту. Перш за все потрібно перестати видавати бажане за дійсне, та давши можливість дослідникам використовувати достовірні дані щодо протидії правопорушенням, щоб мати можливість формувати об'єктивні висновки та пропонувати дієві шляхи вирішення проблем.